

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 36 (2011)

Τόμ. 36 (2011-2012)

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΕ

doi: [10.12681/news.5](https://doi.org/10.12681/news.5)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΕ. (2012). *Ενημερωτικό Δελτίο*, 36, 68–80.
<https://doi.org/10.12681/news.5>

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΙΝΕ

Αρχείο οικογένειας Περούλη
Ερευνητική αποστολή στη Βενετία
(Φεβρουάριος 2011)

Ο Παναγιώτης Μιχαηλάρης, διευθυντής ερευνών στο ΙΝΕ/ΕΙΕ, πραγματοποίησε ερευνητική αποστολή στη Βενετία προκειμένου να μελετήσει υλικό που απόκειται στα Κρατικά Αρχεία. Το ιστορικό της διαμονής του και των δραστηριοτήτων του στη Βενετία, κατέγραψε ο ίδιος σε κείμενο, το οποίο παραθέτουμε.

Τον Φεβρουάριο του 2011 είχα την ευκαιρία, χάρις στη φιλοξενία που μου προσέφερε το Ελληνικό Ινστιτούτο Βενετίας, να παραμείνω για ένα σχεδόν μήνα στην πόλη αυτή, όπου εργάσθηκα στο Κρατικό Αρχείο. Είναι αλήθεια ότι πέρασαν σχεδόν 30 χρόνια από την ημέρα που καταπιάστηκα με την έρευνα του Αρχείου της οικογένειας Περούλη και κυρίως του μεγαλεμπόρου Δημητρίου Σπυρ. Περούλη. Είναι επίσης αλήθεια ότι ύστερα από 30 χρόνια το Αρχείο Περούλη παραμένει σχεδόν όπως το είχα αφήσει, αφού πολλές φορές συναντούσα μέσα στους φακέλους δικά μου χαρτάκια, οδηγητικά προς τους τότε φωτογράφους του Αρχείου για να φωτογραφίσουν εκείνο το έγγραφο, να μικροφιλμάρουν το άλλο. Για όλα αυτά έχω μιλήσει αρκετές φορές εκθέτοντας και τους λόγους που δεν μου επέτρεψαν να πραγματοποιήσω μια συνολική αποτίμηση του εμπορικού οίκου των Περούλη και των δραστηριοτήτων τους.

Τώρα, ωστόσο, μετά από τόσα χρόνια και έχοντας συσσωρεύσει την όποια ερευνητική εμπειρία, η προσπάθειά μου επικεντρώθηκε στην επισήμανση των στοιχείων εκείνων τα οποία επέτρεψαν σε έναν έλληνα έμπορο να υπερβεί τις συνήθεις εμπορομεσιτικές πρακτικές των ομοεθνών του και να καταστεί μεγαλύτεμος και κυρίως ενοικιαστής μονοπωλίων καθώς και ιδιοκτήτης σημαντικού αριθμού πλοίων.

Σύμφωνα με αυτά καταπίσθηκα με την εμπορική αλληλογραφία των πρώτων δεκαετιών της εμπορικής σταδιοδρομίας του Δημ. Περούλη, η οποία, όπως είχα τη δυνατότητα να διαπιστώσω συστηματικά πλέον, δεν ξεχώριζε από τις αντίστοιχες πολλών άλλων Ελλήνων. Διαπίστωσα δηλαδή, μελετώντας σε πολλούς φακέλους του Αρχείου Περούλη κυρίως την ελληνική αλληλογραφία του –άλλωστε αυτή δεν θα μπορούσε παρά μόνο ελληνική να είναι– ότι ο Δημ. Περούλης έχοντας στα χέρια του ένα κεφάλαιο από κληρονομιά του θείου του και ένα άλλο από προίκα, ξεκινά και οργανώνεται ως ένας παραλήπτης και μεταπωλητής προϊόντων της Ανατολής και αποστολέας προϊόντων της Δύσης στην Ανατολή. Έτσι στους φακέλους του Αρχείου αποτυπώνεται καθαρά αυτή η διαδικασία με αντιπροσώπους του –κυρίως συγγενικά ή έμπιστα πρόσωπα– εγκατεστημένα στο Μοριά (Ναύπλιο, Μυστρά), στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη, στην Αθήνα και αργότερα στα Επτάνησα, τα οποία αποστέλλουν ή λαμβάνουν προϊόντα.

Πιστεύω ότι οι πληροφορίες και κυρίως η αναπαραγωγή του υλικού –πράξη που τώρα με τις ψηφιακές ευκολίες έχει καταστεί πλέον εύκολη, αποδοτική και δεν απαιτεί τη διάθεση πολλών χρημάτων και χρόνου– μπορούν να μετουσιωθούν και σε τυπωμένες μελέτες, οι οποίες θα δώσουν, πιστεύω, τη δυνατότητα και άλλου τύπου επιστημονικών προσλήψεων.

Παράλληλα, όπως ήταν φυσικό, εκμεταλλεύτηκα τις δυνατότητες μελέτης που παρέχει η πλούσια βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου, καλά ενημερωμένη σε ιταλική και εν γένει ευρωπαϊκή βιβλιογραφία για συναφή θέματα, ενώ βρήκα την ευκαιρία να μιλήσω στους υποτρόφους του Ινστιτούτου για τις παλιές ζητήσεις μου στη Βενετία, όταν βρισκόμουν εγώ στη θέση του υποτρόφου. Εξάλλου, χάρις στη διαμεσολάβηση της φίλης, καθηγήτριας στο Μιλάνο, Αμαλίας Κολώνια είχα την ευκαιρία να επισκεφθώ το Τορίνο, όπου μιλήσαμε μπροστά σε ένα κοινό που ενδιαφέρεται πολύ για τα σύγχρονα ελληνικά πολιτιστικά δρώμενα. Πρόκειται για τον Σύλλογο Πιεμόντε-Ελλάδα Σαντόρρε ντι Σανταρόζα», για τον οποίο ένα μικρό ιστορικό υπάρχει σε αυτή την έκδοση.

Παναγιώτης Δ. Μιχαηλάρης

Αποστολή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (2-6 Μαΐου και 28-30 Νοεμβρίου 2011)

Τα μέλη του προγράμματος “Θεσμοί και Ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία, 15ος-19ος αι.” συμμετείχαν σε επιστημονική αποστολή, η οποία πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις (2-6 Μαΐου και 28-30 Νοεμβρίου) και σκοπό είχε την έρευνα στα αρχεία του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Ύστερα από αρκετών χρόνων επεξεργασία του αρχαιακού υλικού και εν όψει της τελικής διαμόρφωσης των επιτομών των πατριαρχικών πράξεων, υπήρξε η ανάγκη να ερευνηθούν *in situ* κάποια στοιχεία και να γίνει έλεγχος για τα εναπομείναντα σήμερα στα πατριαρχικά αρχεία έγγραφα.

Με τη γενναιοδωρη, πάντοτε, άδεια του οικουμενικού πατριάρχη ο αρχιεοφύλαξ, μ. οικονόμος πατήρ Νικόλαος Πετροπέλλης και το προσωπικό που εργάζεται στο Αρχείο, μας προσέφεραν αποτελεσματικά τη βοήθειά τους, ώστε να μπορέσουμε σε σύντομο χρονικό διάστημα να διεξέλθουμε αρκετούς Κώδικες και να επιλύσουμε σχεδόν όλα τα αιτήματα που είχαν συγκεντρωθεί για την αποστολή αυτή. Ανάμεσα σε αυτά, και ο τελικός έλεγχος του πρωτογενούς υλικού που περιλαμβάνεται στη διδακτορική διατριβή της Γιούλης Ευαγγέλου για τη μονή Γηρομερίου, η οποία προγραμματίζεται να εκδοθεί σύντομα.

Μάζη Παϊζη-Αποστολοπούλου

Επίσκεψη εργασίας στη Ρωσία (12-23 Σεπτεμβρίου 2011)

Παραδοσιακά οι διεθνείς συνεργασίες του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών υπήρξαν προσανατολισμένες προς τη Δυτική Ευρώπη και τις γειτονικές μας βαλκανικές χώρες, με τις οποίες οι επιστημονικοί μας δεσμοί ήταν ιδιαίτερα στενοί και συσφίχθηκαν ιδιαίτερα με τα τρία ελληνοβαλκανικά συμπόσια που διοργάνωσε το Ινστιτούτο κατά τη δεκαετία του 2000 (για το τελευταίο βλ. *Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ/ΕΙΕ*, αρ. 35, 2010, σ. 76-78). Πιο πρόσφατα, οι διεθνείς συνεργασίες του ΙΝΕ διευρύνθηκαν προς την Ανατολική Ευρώπη με τις δράσεις

και τις συνεργασίες του Ινστιτούτου στην Ουκρανία και την υπογραφή πρωτοκόλλου συνεργασίας με το Ινστιτούτο Ιστορίας της Ουκρανίας της Ουκρανικής Ακαδημίας Επιστημών (βλ. *Ενημερωτικό Δελτίο*, αρ. 35, 2010, σ. 60-62) και με τις συνεργασίες μας με το Κέντρο της Νοτίου Ρωσίας της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών στο Ροστόφ. Για να διερευνηθούν οι δυνατότητες περαιτέρω διεύρυνσης της συνεργασίας μας και στον χώρο της Ρωσικής Ομοσπονδίας, πραγματοποιήσαμε επίσκεψη εργασίας στη Μόσχα και στην Αγία Πετρούπολη μεταξύ 12 και 23 Σεπτεμβρίου 2011 κατόπιν προσκλήσεως των κρατικών πανεπιστημίων των δύο ρωσικών μητροπόλεων. Στο πλαίσιο της διαμονής στη Ρωσία επισκεφθήκαμε και τους τάφους του Νικηφόρου Θεοτόκη και του Ευγενίου Βούλγαρη. Η επίσκεψη και οι σχετικές δράσεις υποστηρίχθηκαν από την Εταιρεία Coca Cola HBC Eurasia.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

14 Σεπτεμβρίου 2011: Διάλεξη, “Can we talk of an Orthodox Enlightenment? Orthodoxy and Enlightenment in the Russian and Greek intellectual traditions”, Τμήμα Ιστορίας, Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών Επιστημών, Μόσχα. Οικοδεσπότης: Κοσμήτωρ Καθηγητής Α. Kamenskii.

15 Σεπτεμβρίου 2011: Διάλεξη, “Ορθόδοξη Εκκλησία και κρατική εξουσία: η εμφάνιση των εθνικών κρατών στα Βαλκάνια”, Θεολογική Ακαδημία Πατριρχείου Μόσχας, Μονή Αγίου Σεργίου, Sergei Posad (Zagorsk). Οικοδεσπότης: Ηγούμενος Λεόντιος.

16 Σεπτεμβρίου 2011: Διάλεξη, “The Enlightenment and the Greek Orthodox cultural tradition: the consequences of an 18th century encounter”. Τμήμα Ιστορίας, Κρατικό Πανεπιστήμιο Μόσχας Μιχαήλ Λομονόσωφ. Οικοδεσπότης: Κοσμήτωρ Καθηγητής Σεργκέι Κάρπω.

22 Σεπτεμβρίου 2011: Σεμινάριο, “Πολιτικές πτυχές του γλωσσικού ζητήματος στο Νεοελληνικό Διαφωτισμό”. Ελληνικό Ινστιτούτο της Σχολής Φιλολογίας, Κρατικό Πανεπιστήμιο Αγίας Πετρούπολης. Οικοδέσποινα: Καθηγήτρια Fatima Eloeva.

Το ενδιαφέρον το οποίο προκλήθηκε από τις εκδηλώσεις αυτές, ενδιαφέρον που εκφράστηκε από την αθρόα προσέλευση και τις ζωηρές συζητήσεις που ακολούθησαν τις παρουσιάσεις, συνιστά ένδειξη των δυνατοτήτων ανάπτυξης συνεργασιών με ρωσικούς επιστημονικούς θεσμούς και πρόσωπα, εκπαίδευσης νέων ερευνητών και σχεδιασμού ερευνητικών προγραμμάτων που θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν το ανεξάντλητο πρωτογενές υλικό που έχει διατηρηθεί στη Ρωσία και ενδιαφέρει την ιστορία του νέου ελληνισμού και της Ορθόδοξης Ανατολής. Το ζωηρό ενδιαφέρον για την αποστολή ελληνικών επιστημονικών εκδόσεων στις βιβλιοθήκες των ιδρυμάτων που φιλοξένησαν τις παρουσιάσεις αποτελεί μια άλλη ένδειξη των προοπτικών προαγωγής του νεοελληνικού υποδείγματος ως αντικειμένου επιστημονικής έρευνας στον ρωσικό επιστημονικό χώρο. Ελπίζεται ότι οι προοπτικές αυτές θα μπορέσουν να βρουν τρόπους υλικής υποστήριξης ώστε να μεταβληθούν σε στρατηγικό σχεδιασμό συγκεκριμένων επιστημονικών δράσεων.

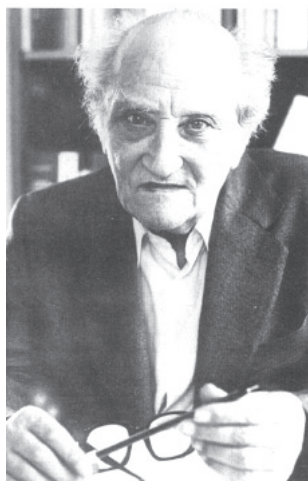
Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Επιστημονική Συνάντηση

για τα 100 χρόνια από τη γέννηση των Λευκαδίων ιστορικών

Νίκου Γ. Σβορώνου (1911-1989) και Πάνου Γ. Ροντογιάννη (1911-1996)

(Αθήνα, ΕΙΕ, 18 Νοεμβρίου 2011)

Η Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών σε συνεργασία με το ΙΝΕ/ΕΙΕ οργάνωσαν εκδήλωση για τα 100 χρόνια από τη γέννηση των Λευκαδίων ιστορικών Νίκου Γ. Σβορώνου (1911-1989) και Πάνου Γ. Ροντογιάννη (1911-1996), στις 18 Νοεμβρίου 2011 στο αμφιθέατρο “Λεωνίδας Ζέρβας” του ΕΙΕ. Προηγήθηκαν οι προσφωνήσεις του Προέδρου της ΕΛΜ Θωμά Π. Κατωπόδη και του Τριαντάφυλλου Ε. Σκλαβενίτη, διευθυντή ερευνών ΙΝΕ/ΕΙΕ, η οποία και δημοσιεύεται στο τέλος αυτού του σημειώματος. Στο τμήμα για τον Ν. Γ. Σβορόνο προήδρευσε η Ευτυχία Δ. Λιάτα, διευθύντρια ερευνών ΙΝΕ/ΕΙΕ. Στην αρχή παρουσιάστηκε από τον Κώστα Γ. Τσιγκάκη, ερευνητή του ΙΒΕ/ΕΙΕ το βιβλίο: Νίκος Γ. Σβορόνος (1911-1989), *Μελετήματα για την Λευκάδα και τους Λευκαδίτες*, εκδοτική φροντίδα Σπύρου Ι. Ασδραχά

και Κώστα Γ. Τσιγκάκη, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 2011, 252 σελ., στο οποίο περιλαμβάνονται 10 κείμενα του Σβορώνου, εισαγωγικό κείμενο του

Σ. Ι. Ασδραχά, και άρθρο του Θ. Π. Κατωπόδη για την οικογένεια του Σβορώνου. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνεται η συμπληρωμένη εργογραφία του Σβορώνου, η βιβλιογραφία για τον ίδιο και το έργο του καθώς και τα ευρετήρια του βιβλίου. Ακολούθησε η ανάγνωση κειμένου του Σ. Ι. Ασδραχά με αναφορές στον Σβορόνο και τον Ροντογιάννη. Ομιλητές για τον Σβορόνο ήταν ο Πάρις Γουναρίδης, αναπληρωτής καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και ο Ευάγγελος Πρόντζας, καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, που μίλησαν για τον Σβορόνο ως ιστορικό του Βυζαντίου και ιστορικό του Νέου Ελληνισμού αντίστοιχα. Στο δεύτερο μέρος της εκδήλωσης, που ήταν αφιερωμένο στον Ροντογιάννη, προήδρευσε ο Δημήτρης Αρβανιτάκης, υπεύθυνος Ερευνών και Εκδόσεων Μουσείου Μπενάκη και μίλησαν ο Γεώργιος Π. Ροντογιάννης, καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για τον φιλόλογο – εκπαιδευτικό και ο Τ. Ε. Σκλαβενίτης για τον ιστορικό της Λευκάδας. Τα Πρακτικά της Επιστημονικής Συνάντησης θα εκδώσει η ΕΛΜ στη σειρά της *Επετειάκα – Αφιερώματα*, το 2012.

Προσφώνηση Τ. Ε. Σκλαβενίτη

Εκ μέρους του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και του αναπληρωτή διευθυντή του, Λεωνίδα Φ. Καλλιβρετάκη, που έχω την τιμή να εκπροσωπώ, σας καλωσορίζω στη σημερινή *Επιστημονική συνάντηση για τα 100 χρόνια από τη γέννηση των Λευκαδίων ιστορικών Νίκου Γ. Σβορώνου (1911-1989) και Πάνου Γ. Ροντογιάννη (1911-1996)*. Ευχαρίστως συνοργανώνουμε την εκδήλωση αυτή, αποδεχόμενοι πρόταση της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών, καθώς το θεωρούμε μικρή ανταπόδοση στην επανειλημμένη δεξίωση ερευνητών μας στις εκδηλώσεις, που εκείνη οργανώνει δεκαετίες τώρα, και κυρίως γιατί αποτελεί έναν ακόμη αναβαθμό συμβολής του Ινστιτούτου μας, κατά την πενήντάχρονη διαδρομή του, στην έρευνα της ιστορίας της Λευκάδας. Η αναγραφή στους συντελεστές της σημερινής συνάντησης του ονόματος του ομότιμου διευθυντή ερευνών και δασκάλου πολλών από εμάς, του Σπύρου Ι. Ασδραχά, ιδρυτικού μέλους του Ινστιτούτου μας το 1960, δείχνει με τον καλύτερο τρόπο την αφετηρία και τη συνέχεια της εμπλοκής μας στις λευκαδίτικες σπουδές, με ορμητικό ξεκίνημα τις αρχαιακές έρευνες στη Λευκάδα στις αρχές τις δεκαετίας του 1960 που εκείνος συντόνισε. Οι αρχαιακές αυτές έρευνες ποτέ δεν σταμάτησαν και έθρεψαν τις ιστοριογραφικές συμβολές των μελών του Ινστιτούτου μας και των συνεργατών του, ενώ το 2010 στέφθηκαν με το λαμπρό αποτέλεσμα της ταξινόμησης και της κεφαλαιώδους καταγραφής του συνόλου του αρχαιακού υλικού όλων των ξενοκρατιών, από τον 17ο αιώνα έως την Ένωση, που φυλάσσεται στα Αρχεία Λευκάδας. Το έργο πραγματοποιήθηκε ύστερα από ευγενική γενναία χορηγία στο Ινστιτούτο μας της Νομαρχίας Λευκάδας, σε ένα από τα τελευταία έργα της υπέρ του λευκαδίτικου πολιτισμού.

Δεν θα απαριθμήσω, ούτε θα καταμετρήσω τις έρευνες μελών και συνεργατών του Ινστιτούτου μας για λευκαδίτικα θέματα, τις συμμετοχές σε λευκαδίτικα συνέδρια, συμπόσια και εκδηλώσεις, τα βιβλία και τις μελέτες που δημοσίευσαν,

συμβάλλοντας στην ανάπτυξη των λευκαδικών σπουδών. Σημειώνω ότι πολλές από αυτές έγιναν στο οργανωτικό και εκδοτικό πλαίσιο της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών.

“Σκουτάρι και κοντάρι”, για να θυμηθούμε τον στίχο του Σικελιανού, φύλακας άγγελος και βακτηρία των λευκαδίτικων σπουδών είναι το έργο του Πάνου Γ. Ροντογιάννη, που είχε σχεδόν ολοκληρωθεί στο κατώφλι της δεκαετίας του 1980, την οποία σχεδόν

με βεβαιότητα αναγνωρίζουμε ως αρχή της περιόδου ακμής των ελληνικών ιστορικών σπουδών, στο πλαίσιο των οποίων αναπτύχθηκαν και οι λευκαδίτικες σπουδές. Πολλοί από εμάς είχαν τη χαρά της άμεσης ή της έμμεσης μαθητείας και τον θυμούνται με νοσταλγία και ευγνωμοσύνη. Η συνάφεια του χώρου που βρισκόμαστε μου φέρνει στη μνήμη τις σπάνιες παρουσίες του σε αυτό το αμφιθέατρο, τη δεκαετία του 1980, να παρακολουθεί συμπόσια και εκδηλώσεις, με πρώτη την εκδήλωση της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού και του περιοδικού *Μνήμων*, στην οποία έγινε η σημαντική για την εξέλιξη των ιστορικών σπουδών εισήγηση του Σπύρου Αοδραχά, στις 4 Φεβρουαρίου 1982, με θέμα “Ιστορική έρευνα και ιστορική παιδεία. Πραγματικότητες και προοπτικές”, που παρακολουθούσε συγκινημένος ο Ροντογιάννης, καθώς ο εισηγητής και μαθητής του εκ των πρώτων, τον προσφώνησε θερμά: “Τέλος ας μου επιτραπεί να εκφράσω τη συγκίνησή μου, γιατί βλέπω ανάμεσά μας τον άνθρωπο που δε με κατηύθυνε μονάχα στο χώρο της Ιστορίας, αλλά και στο χώρο που πάει μαζί με την Ιστορία, το χώρο της ευαισθησίας – εννοώ το δάσκαλό μου Παναγιώτη Ροντογιάννη”.

Οι οφειλές μας στον Νίκο Γ. Σβορώνο, ως κοινωνίας γενικότερα και ιστορικής κοινότητας ειδικότερα, είναι καθολικότερες, καθώς το έργο του, από τη δεκαετία του 1970 κυρίως, μπόλιασε πολλαπλά τις νεοελληνικές ιστορικές σπουδές με τόσο αποτελεσματικό τρόπο ώστε σήμερα να αποτελεί μέρος του κεκτημένου τους: επηρέασε με το έργο του τις ιστορικές έρευνες στην αιχμή τους, συνέτεινε στη διεύρυνση των θεματικών πεδίων, την επανεξέταση των ερμηνευτικών σχημάτων και τον κλονισμό αφελών βεβαιοτήτων. Σε κάποιους από εμάς στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, που είχαμε την τύχη να τον γνωρίσουμε τα τελευταία δέκα ακμαία χρόνια της ζωής του, έμεινε η χαρά της άμεσης συζήτησης, της μαθητείας. Θυμίζω το σεμινάριό του στο Ινστιτούτο μας από τις 17 ως τις 22 Δεκεμβρίου 1979 με τίτλο: “Μέθοδοι και τεχνικές για την έρευνα της οικονομικής ιστορίας: η περίπτωση της Θεσσαλονίκης”, τον ζωηρό διάλογο όταν διάβαζε μια τυπωμένη ή δακτυλογραφημένη μελέτη κάποιου από εμάς και ερχόταν με τις σημειώσεις του και τις παράλληλες συζητήσεις κατά την ετοιμασία των δικών του ομιλιών και δημοσιεύσεων, όταν αναζητούσε πρόσφατη βιβλιογραφία και δανειζόταν βιβλία καθώς τα δικά του είχαν μείνει στο Παρίσι. Να θυμίσω ακόμη

τα χειρόγραφα κείμενα των μελετών και των σημειώσεών του που προσφερόταν να μας δανείσει ή μας παραχώρησε και τα δημοσιεύσαμε ή τα αξιοποιήσαμε με το όνομά του ύστερα από το θάνατό του.

Έχω σημειώσει σε παλαιότερο κείμενό μου για τον Σβορώνο ότι “Στις συνεντεύξεις του, οι αναφορές του στη Λευκάδα την αναδεικνύουν σε ιστορικό του εργαστήρι”. Επιτρέψτε μου να ενισχύσω τον ισχυρισμό με την ανάμνηση μιας συζήτησης στο γραφείο του Αλέξη Πολίτη στο ΙΝΕ/ΕΙΕ, αρχές δεκαετίας του 1980. Καθώς δεν συμφωνούσε με όσα υποστήριζα, με προέτρεψε να γυρίσω νοερά στη Λευκάδα και να θυμηθώ τους μεγάλους κοινωνικούς κατακερματισμούς, αλλά και τους άτυπους και αδύναμους και όμως δραστικούς κοινωνικούς μηχανισμούς, που εξασφάλιζαν την κοινωνική συνοχή.

Καιρός να τελειώνω τα λιγοστά μου λόγια, αφού θυμίσω ότι στο Ινστιτούτο μας λειτουργεί πρόγραμμα ιστορίας της ιστοριογραφίας και πριν λίγα χρόνια οργανώσαμε εδώ μεγάλο Συνέδριο με αυτό το θέμα, όπως και οι Λευκαδίτες οργανώσαμε, στις Γιορτές Λόγου και Τέχνης του 2008, Συνέδριο για τη Λευκάδα και τους ιστορικούς της. Και στις δύο περιπτώσεις η επιστημονική συζήτηση συναντήθηκε πολλές φορές με τον αναστοχασμό, όπως ελπίζουμε να συμβεί και απόψε, που θα μιλήσουμε για τη ζωή και το έργο δύο σπουδαίων ιστορικών. Ο διάλογος μαζί τους μπορεί να είναι και λυτρωτικός, για να θυμηθούμε για μια στιγμή τον ομηρικό Οδυσσέα ή τον Γιώργο Σεφέρη:

Και πόσο παράξενα αντρειεύεσαι
μιλώντας με τους πεθαμένους
Όταν δεν φτάνουν πια οι ζωντανοί...

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης

Ετήσια Διάλεξη Κ. Θ. Δημαρά, 2011

Catherine Volpilhac-Auger,

Montesquieu encyclopédiste ou encyclopédique?

(ΕΙΕ, 5 Δεκεμβρίου 2011)

Η ετήσια επίσημη εκδήλωση με την οποία το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών τιμά τη μνήμη του ιδρυτή του Κ. Θ. Δημαρά και συμβάλλει με ουσιαστικό τρόπο στην πνευματική κίνηση του αθηναϊκού χειμώνα πραγματοποιήθηκε και φέτος, για 16η συνεχή χρονιά, τη Δευτέρα 5 Δεκεμβρίου 2011 στο αμφιθέατρο “Λεωνίδα Ζέρβας” του ΕΙΕ.

Ομιλήτρια της Διάλεξης Δημαρά 2011 ήταν η Catherine Volpilhac-Auger, καθηγήτρια στην École Normale Supérieure des Lettres et

Sciences Humaines της Lyon, και είχε τίτλο *Montesquieu encyclopédiste ou encyclopédique?*

Η Catherine Volpilhac-Auger συγκαταλέγεται, χάρη στο εκτενές συγγραφικό και εκδοτικό της έργο, μεταξύ των εγκυρότερων μελετητών του κορυφαίου στοχαστή του Διαφωτισμού Charles Louis de Montesquieu. Ο Montesquieu, οι ιδέες του, η πολεμική που προκάλεσε ο κριτικός στοχασμός του σε ζητήματα δικαίου και πολιτικής βρίσκονται στο επίκεντρο των συγγραφικών ενασχολήσεών της. Συμμετέχει ενεργά στην έκδοση των Απάντων του Montesquieu σε είκοσι δύο τόμους από το Ίδρυμα Voltaire του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, έχει διευθύνει πολλές συλλογικές εκδόσεις και έχει διοργανώσει επιστημονικά συνέδρια που αναφέρονται στο έργο του. Κατά το παρόν στάδιο επιμελείται την τρίτομη έκδοση της *Αλληλογραφίας* και τη δίτομη έκδοση των *Pensées* του Montesquieu.

Η παρουσία της καθηγήτριας Volpilhac-Auger στην Αθήνα και στο βήμα του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών προσέφερε μια μοναδική ευκαιρία σε όσους ενδιαφέρονται για τη σοβαρή μελέτη της πολιτικής σκέψης της νεωτερικότητας να ακούσουν μια έγκυρη φωνή να σκιαγραφεί τις ιδέες ενός από τους διαμορφωτές του κριτικού πνεύματος στη νεότερη Ευρώπη.

Συνέδριο

Η ποιητική του τοπίου

(Αθήνα, ΕΙΕ, 19-22 Ιανουαρίου 2012)

Το πρόγραμμα “Νεοελληνική Γραμματολογία και Ιστορία των Ιδεών, 18ος-20ός αι.” του ΙΝΕ συνεργάστηκε με την Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας για τη διοργάνωση του Ε’ Συνεδρίου της Εταιρείας, που έγινε στο ΕΙΕ, από τις 19 έως τις 22 Ιανουαρίου 2012. Η πραγματοποίηση του Συνεδρίου έγινε δυνατή χάρη σε επιχορήγηση του Ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό στους καιρούς που διανύουμε. Χαιρετισμό εκ μέρους του ΙΝΕ/ΕΙΕ απηύθυνε ο Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, διευθυντής ερευνών, και εκ μέρους της Επιστημονικής Επιτροπής, η Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, ομότιμη καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και επίτιμη πρόεδρος της ΕΕΓΣΓ. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου παρουσιάστηκαν 41 ανακοινώσεις, ενώ την εναρκτήρια ομιλία με θέμα *Τοπίο του ήλιου και του φεγγαριού*, έκανε η Έρη Σταυροπούλου, καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η ομιλία της ήταν αφιερωμένη στο ποιητικό έργο του Κώστα Στεργιόπουλου, ποιητή, ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και επίτιμου προέδρου της ΕΕΓΣΓ. Η επιτυχία του συνεδρίου ήταν μεγάλη, αν κρίνουμε από τις συζητήσεις που ακολουθούσαν τις ανακοινώσεις καθώς και από τη μεγάλη προσέλευση κοινού, σε όλη τη διάρκειά του.

Η επιτυχία όμως ενός συνεδρίου εξαρτάται και από το αν ανέδειξε νέα προβληματικά και νέες προσεγγίσεις ως προς τη θεματική του. Στον ελληνικό χώρο, το θέμα του τοπίου στη λογοτεχνία δεν είχε ως τώρα μελετηθεί και αντιμετωπιστεί με

τέτοια σφαιρικότητα και ποικιλία προσεγγίσεων. Η υψηλή ποιότητα των ανακοινώσεων που παρουσιάστηκαν και οι διαφορετικές και αλληλοσυμπληρούμενες προσεγγίσεις όχι μόνο συνθέσαν μια σφαιρική, πολύ ενδιαφέρουσα και άκρως συγκριτολογική πραγμάτευση της ποιητικής του τοπίου στη λογοτεχνία αλλά και άνοιξαν νέα πεδία έρευνας και προβληματισμού.

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου κατ' αρχάς αναδείχθηκαν θεωρητικές έννοιες που μπορούν να αξιοποιηθούν ακόμη περισσότερο ως μεθοδολογικά εργαλεία για μια επιστημονική προσέγγιση του λογοτεχνικού τοπίου. Η έννοια του δυνατού κόσμου ως πολιτισμική και νοητική κατασκευή αλλά και η σημασία του αναγνώστη που αναπαριστά τον αναπαριστώμενο κόσμο, οι έννοιες της παράστασης / αναπαράστασης, συνέχειας / ασυνέχειας στον καλλιτεχνικά εικονοποιημένο χώρο και χρόνο. Κυρίαρχο ρόλο στην πραγμάτευση έπαιξαν και οι φιλοσοφικές / αισθητικές κατηγορίες του υψηλού και του χαμηλού που εκτέθηκαν με σαφήνεια την πρώτη μέρα και διέτρεξαν πολλές από τις προσεγγίσεις που παρουσιάστηκαν. Επίσης προσδιορίστηκε με σαφήνεια η σημασία των λογοτεχνικών ρευμάτων ως παραγόντων διαφοροποίησης των λογοτεχνικών αναπαραστάσεων.

Η παρουσία του τοπίου στα λογοτεχνικά κείμενα εκτός από την πολιτισμική ανέδειξε και την εικαστική της διάσταση που λειτούργησε όχι μόνο στη σύγκριση της λογοτεχνίας με τη ζωγραφική και τον κινηματογράφο αλλά και μέσα στα ίδια τα λογοτεχνικά κείμενα. Η εικαστική αυτή διάσταση της λογοτεχνικής αναπαράστασης, με την ευρεία της έννοια ως σχέση σημαίνοντος σημαινομένου ήταν αισθητή σε μια μεγάλη μερίδα ανακοινώσεων που χρονικά κάλυψαν όλο το φάσμα από τον 17ο-18ο αιώνα έως τον 20ό.

Έτσι τελικά από το σύνολο των ανακοινώσεων αναδείχθηκαν οι ποικίλοι και σύνθετοι τρόποι πρόσληψης του πραγματικού κυρίως χώρου και οι τρόποι αναπαράστασης του τοπίου, σε όλες τους τις εκφάνσεις. Από την πιστή και ρεαλιστική αναπαράσταση έως τη φανταστική αλλά συγχρόνως και διακειμενική, καθώς και την θραυσματική και αποσπασματική αναπαράσταση της νεωτερικότητας. Εδώ υπεισέρχονται και άλλοι διαφοροποιητικοί παράγοντες: α'. Το τοπίο ως έκφραση του τοπικού ή ως δείκτης πολιτισμικής ταυτότητας και ιδεολογικών προσανατολισμών. β'. Το τοπίο ως υποκειμενική / βιωματική πρόσληψη ή ως συλλογικό στερεότυπο (ηθογραφία, ιδεολόγημα της ελληνικότητας). γ'. Η αναγωγή του τοπίου σε μυθοποιημένο σύμβολο του γενέθλιου τόπου, των εθνικών και πολιτισμικών καταβολών ή και των εθνικοαπελευθερωτικών οραμάτων (π.χ. φιλελληνισμός). δ. Το τοπίο ως αντανάκλαση της ιστορίας και της μυθολογίας. ε'. Το αγροτικό / επαρχιακό / εξοχικό τοπίο σε αντίστιξη με το τοπίο της πόλης. Και εδώ, είδαμε τις ίδιες πόλεις να διασταυρώνονται μέσα από συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες προσλήψεις που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά συμφραζόμενα και διαφορετικές καλλιτεχνικές και πνευματικές αναζητήσεις. στ'. Το τοπίο ως ετεροτοπία που προσδιορίστηκε ως έννοια τόσο θεωρητική όσο και θεματική (ο κήπος στις διάφορες εκδοχές του, η βιβλιοθήκη κ.ά.).

Τα διαφοροποιητικά αυτά στοιχεία δεν μπορούσαν παρά να αναδείξουν και τη διαφοροποίηση μεταξύ λογοτεχνικών τρόπων και ρευμάτων κατά την αναπαράσταση του τοπίου. Τα λογοτεχνικά ρεύματα δεν παρουσιάστηκαν βέβαια ως

πρότυπα έκφρασης και αναπαράστασης αλλά ως το αποτέλεσμα, ως δηλαδή τον εκφραστικό τρόπο της κάθε εποχής έτσι όπως διαμορφώθηκε από τα γενικότερα πνευματικά και ιδεολογικά της ζητούμενα. Το τοπίο στον ρομαντισμό, στον ρεαλισμό, στον νατουραλισμό, στον συμβολισμό, στον εξπρεσιονισμό και στον υπερρεαλισμό δεν εξαντλήθηκε σε τεχνοτροπικές αναλύσεις αλλά ανέδειξε τη συνθετότητα της πρόσληψης και της απόδοσης του χώρου σε κάθε εποχή. Κεντρικό διακύβευμα είναι η λειτουργία της λογοτεχνικής εικόνας που είτε υπηρετεί τη λογοτεχνική αφήγηση είτε την διαταράσσει με τους συμβολισμούς και τις συνδηλώσεις της. Στο πλαίσιο αυτό συζητήθηκε η λογοτεχνική εικόνα στον δραματικό μονόλογο, η θραυσματικότητα του νεωτερικού τοπίου, ζητήματα αφηγηματικότητας της λογοτεχνικής εικόνας όσο και η διάκριση μεταξύ ποιητικού και κινηματογραφικού λόγου, όταν η ποίηση μεταφέρεται στον κινηματογράφο ή ο κινηματογράφος δημιουργεί ποιητικό υλικό. Το είδος της ηθογραφίας συζητήθηκε τόσο ως αναπαράσταση της αγροτικής και της αστικής ανθρωπογεωγραφίας όσο και ως μια φυσιοκρατική ερμηνεία του χώρου. Επίσης η αναπαράσταση του τοπίου στην αυτοβιογραφία, στην ημερολογιακή γραφή και στην ταξιδιωτική εντύπωση οδήγησε σε μια αναδιατύπωση των εννοιών της αναφορικότητας και της αυτοαναφορικότητας.

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου συζητήθηκε επίσης η μετάφραση ως άλλος ένας άξονας ανάδειξης του τοπίου ως διαμορφωτικού παράγοντα του λογοτεχνικού κειμένου αλλά και ως δείκτης πολιτισμικής μεταφοράς, με παραδείγματα από τη μεταφορά των ομηρικών τοπίων στη νεώτερη εποχή, ή και τοπίων της Ανατολής στα καθ' ημάς με άλλους διακειμενικούς διάμεσους. Συζητήθηκαν επίσης ειδικότερες, αλλά βαρύνουσας σημασίας, θεματικές του τοπίου όπως το σκοτεινό τοπίο των ορυχείων, της κόλασης, του πολέμου και βέβαια της θάλασσας με τις επί μέρους διακρίσεις της: η θάλασσα του νησιωτισμού, η μεγάλη θάλασσα του ωκεανού, η θάλασσα ως μέσο ενόρασης αφηρημένων εννοιών, ως μεταφορά γένεσης της ποιητικής δημιουργίας, ως σύμβολο της μεταβλητότητας του σύγχρονου ανθρώπου ή και ως ποιητική έκφραση, ερμηνεία και εφαρμογή επιστημονικών γνώσεων από τη βιολογία, την ψυχολογία και την ψυχανάλυση, με συμβολικές βέβαια διαστάσεις.

Τέλος, αξιωματικώς ότι στην Οργανωτική και Επιστημονική Επιτροπή του Συνεδρίου συμμετείχαν τα μέλη του Δ.Σ. της ΕΕΓΣΓ: Ουρανία Πολυκανδριώτη (κύρια ερευνήτρια ΙΝΕ/ΕΙΕ), Βίκυ Πάτσιου (καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Αθηνών), Ευριπίδης Γαραντούδης (αναπληρωτής καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών), Αναστασία Αντωνοπούλου (αναπληρώτρια καθηγήτρια Γερμανικής Λογοτεχνίας, Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών), Αντιγόνη Βλαβιανού (λέκτορας υπό διορισμό, Ιστορίας Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο), Δημήτρης Αγγελάτος (καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας και Θεωρίας της Λογοτεχνίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών), Αλίκη Τσοτσόρου (Ε.Ε.ΔΙ.Π. Διδασκαλείου Νέας Ελληνικής Γλώσσας, διδάκτωρ Νεοελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών). Στην Επιστημονική Επιτροπή συμμετείχαν επίσης οι: Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού (ομότιμη καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας, Τμήμα

Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών), Ζ.Ι. Σιαφλέκης (καθηγητής Συγκριτικής Φιλολογίας και Θεωρίας της Λογοτεχνίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών) και Έρη Σταυροπούλου (καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών). Το πρόγραμμα του συνεδρίου στοιχειοθετήθηκε από τη Ντίνα Σιμωνετάτου στο τμήμα μηχανογράφησης του ΙΝΕ, με τη βοήθεια της Μάρας Ψάλτη (φοιτήτριας του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών), η οποία είχε αναλάβει και τη γραμματειακή υποστήριξη του συνεδρίου από κοινού με τη Χριστίνα Σωφρονιάδη (φοιτήτρια του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών), που εκείνη την περίοδο πραγματοποιούσε την πρακτική της άσκηση στο ΙΝΕ. Τα Πρακτικά του Συνεδρίου πρόκειται να εκδοθούν με την επιμέλεια των Ευριπίδη Γαραντούδη, Βίκυς Πάτσιου και της υπογράφουσας.

Ουρανία Πολυκανδριώτη

